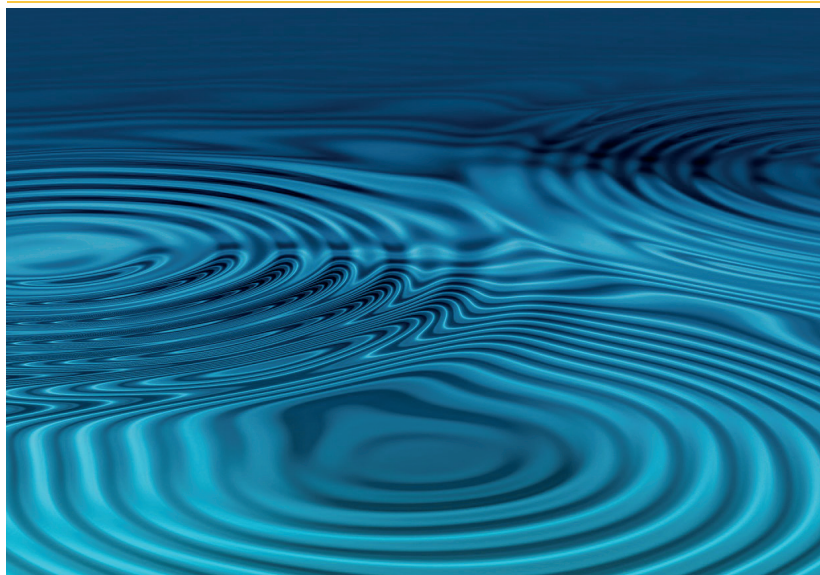

KOHNSTAMM
INSTITUUT

Kennisnetwerken als bron voor professionalisering

Handreiking voor leraren

Kennisnetwerken als bron voor professionalisering

Voor professionalisering, voor het samen ontwerpen van onderwijs en het uitvoeren van onderzoek is een kennisnetwerk een goede manier. Leerteams, docentontwikkelteams, een academische werkplaats, onderzoeksatelier of professionele leergemeenschap zijn vormen van kennisnetwerken. Hoe zorg je voor succes van een kennisnetwerk? Hoe organiseer je dat? Wat zijn essentiële randvoorwaarden? Waar haal je de kennis vandaan? Hoe deel je nieuwe kennis en inzichten met collega's? De antwoorden vindt u in deze handreiking. De inzichten zijn gebaseerd op het langlopend onderzoek *Beter benutten van kennis uit onderzoek en onderwijspraktijk*.

Ik ben me veel bewuster geworden van mijn eigen handelen in de les, en ik onderbouw dat met de aangereikte literatuur. Veel wist ik al, maar nu heb ik tijd om ermee aan de slag te gaan. Dat draagt bij aan mijn eigen ontwikkeling en zet ertoe aan om weer eens iets nieuws te proberen in mijn onderwijs.

”

Leraar lichamelijke opvoeding, RSG Enkhuizen

1

Hoe organiseer je een kennisnetwerk?

Thema bepalen

Een kennisnetwerk voor leraren begint bij een gezamenlijke wens of vraag die leidt tot een thema dat centraal staat in het kennisnetwerk. Daarvoor zijn twee richtlijnen:

- a. **Eigenaarschap** van de deelnemers is belangrijk. Dat ontstaat wanneer leraren zélf dat thema hebben bepaald, of wanneer zij zelf hebben kunnen kiezen om lid te worden van het netwerk.
  - b. Een duidelijke **link met het schoolbeleid** of met actuele vraagstukken waarvoor – op schoolniveau – behoefte is aan nieuwe kennis en inzichten, is raadzaam.
-

Een veilige, professionele groep vormen

De omvang van de groep kan variëren (van 3 tot 12 deelnemers). Het kennisnetwerk kan bestaan uit leraren van dezelfde school of van verschillende scholen. De groep kan samengesteld zijn uit leraren die allemaal hetzelfde vak geven of uit deelnemers met verschillende vakachtergronden en expertise. Het belangrijkste is dat er sprake is van een veilige, open sfeer waarin veel ruimte is voor dialoog. Intrinsiek gemotiveerd zijn is wenselijk en: *“niet alleen komen halen, maar ook brengen.”* De deelnemers moeten goed kunnen samenwerken. Een onderzoekende houding is wenselijk.

Belangrijk voor mij is dat we iets onderzoeken wat nuttig is voor mij op school. Het gaat om het onderzoeken van onderbuikgevoelens: met objectieve data willen we ontdekken wat er nu echt speelt. We hopen dat we daar dan vervolgens iets nuttigs mee kunnen.

Leraar wiskunde, Martinuscollege

De werkwijze vaststellen

De werkwijze moet passen bij het doel dat de groep wil bereiken. Bepaal eerst het doel van het kennisnetwerk:

- het **uitwisselen** van (praktijk)kennis en gebruikmaken van elkaars lesideeën,
- het gezamenlijk **ontwerpen** van lesmaterialen of onderwijsvormen, of
- het beantwoorden van kennisvragen via **onderzoek** gericht op de eigen school.

En bepaal vervolgens als groep:

- de **beoogde opbrengst**: concreet en haalbaar geformuleerd
- een **plan van aanpak** dat toewerkt naar die opbrengst
- een **rol- en taakverdeling**: wie vervult de rol van coördinator, wat houdt die taak in?

- de wenselijkheid van begeleiding door of samenwerking met **experts van buiten**
  - **doel en vorm** van die begeleiding of samenwerking: welke expertise van buiten is nodig?
  - **tijd, plaats, duur en frequentie** van de bijeenkomsten
  - en **reflecteer** regelmatig op de voortgang en **evalueer** de opbrengsten. Zo'n evaluatie kan bovendien een goed startpunt zijn voor nieuwe ontwikkeldoelen of onderzoeksvragen.
-

Ik ben heel tevreden over onze onderzoekswerkplaats. De bijeenkomsten zijn leuk en nuttig. Je werkt aan dingen die je meteen in je eigen lessen kunt gebruiken. Verder hoor je veel van andere leraren, andere scholen en andere vakken zoals lichamelijke opvoeding. Daar krijg je nieuwe ideeën van.

”

Deelnemer onderzoekswerkplaats ROWF

2

Wat zijn essentiële randvoorwaarden?

Facilitering en een actieve rol van de schoolleiding zijn essentiële randvoorwaarden voor een succesvol kennisnetwerk. Als die context niet 'vanzelf' aanwezig is, is het zeer de moeite waard om met de schoolleiding in gesprek te gaan over het belang van tijd, ruimte en erkenning.

Facilitering in tijd en roostering

- Leraren moeten daadwerkelijk **tijd** krijgen voor hun deelname in het kennisnetwerk, bijvoorbeeld via hun taakuren of professionaliseringsuren.
  - Leraren moeten ook praktisch in staat worden gesteld om bij bijeenkomsten aanwezig te zijn. De meest geschikte aanpak daarvoor is het in het **rooster** inplannen van gezamenlijke, vaste overlegmomenten gedurende het schooljaar, zoals één of meer vaste lessen per week.
-

Een actieve rol van de schoolleiding

Schoolleiders, waar we zowel teamleiders als directie onder verstaan, doen in het ideale geval het volgende:

- Schoolleiders tonen **betrokkenheid** bij het kennisnetwerk. De schoolleiding weet waar de leraren mee bezig zijn en informeert regelmatig naar de voortgang. In de jaargesprekken komt de mogelijkheid tot of de ervaring met deelname aan een kennisnetwerk aan de orde.
- Schoolleiders vervullen een **verbindende rol**: door ook anderen – in en buiten de school – te informeren over de activiteiten van het kennisnetwerk en door gelegenheid te bieden aan de leden van de kennisnetwerken om hun bevindingen te delen, bijvoorbeeld in teamoverleg of tijdens studiedagen.
- Schoolleiders leggen een heldere **link naar het schoolbeleid** en zorgen ervoor dat de kennis, inzichten en producten ook daadwerkelijk een rol gaan vervullen in de school of in de schoolontwikkeling.

Ons onderzoeksteam bestaat uit vier leraren. We komen wekelijks op maandagmiddag bij elkaar in de lerarenkamer. De bijeenkomsten duren zo'n 2½ uur. In totaal krijgen we elk 120 uur op jaarbasis gefaciliteerd. Die tijd gaat ook wel op aan de uitvoering van het onderzoek. We werken aan thema's die schoolbreed belang hebben, dit jaar zijn dat: kennisbenutting in het havo onderbouwteam en de mentor als coach in kader van toekomstgericht onderwijs.

Leraar biologie, Da Vinci College

Leraren uit het datateam op het Martinuscollege in Grootebroek organiseren jaarlijks terugkerend een onderzoeksmarkt: een middag met onderzoekspresentaties van datateamleden en leraren-in-opleiding, bedoeld voor de collega's in school. Tijdens de presentaties is er ook tijd ingeruimd om de vraag te bespreken: 'Wat kunnen we zelf met dit onderzoek in onze eigen lessen?' Dit wordt gewaardeerd door de collega's, zo bleek uit een evaluatie van de onderzoeksmarkt.

3

Waar haal je de kennis vandaan?

Er zijn veel bronnen van kennis. Welke bron het meest geschikt is, hangt af van het doel. Voor kennisvragen zijn vakliteratuur of wetenschappelijke publicaties relevante bronnen, voor uitwisseling van praktijkervaringen zijn het de leraren zelf.

Interessante bronnen van kennis

- **De leraren** in het kennisnetwerk. Alle leden van het netwerk brengen hun eigen achtergrondkennis, onderwijservaring en zelfontwikkelde lessen en materialen mee.
- **Experts van buiten**, zoals: een wetenschapper die optreedt als onderzoekscoach, een deskundige op een specifiek vakgebied, iemand die de rol op zich neemt van critical friend, of collega's van andere scholen die met eenzelfde onderwerp bezig zijn.
- **Vakliteratuur en wetenschappelijke publicaties**. De NRO Kennisrotonde en Kennisportal bieden nuttige ingangen: nro.nl/kennisrotonde en nro.nl/resultaten/kennisportal-onderwijs. Collega's die met een masteropleiding bezig zijn, hebben een ruimere toegang tot wetenschappelijke literatuur via de digitale bibliotheek van een hogeschool of universiteit.
- **Websites van onderzoeksinstituten**: onderzoeksrapporten zijn vaak gratis te downloaden.
- **Onderwijsconferenties**, zoals het *Kom over de brug*-programma tijdens de ORD (OnderwijsResearchDagen).

Meer hierover lezen?

- NRO Kennisrotonde en Kennisportal bieden nuttige ingangen: nro.nl/kennisrotonde en nro.nl/resultaten/kennisportal-onderwijs.
- Meer resultaten uit het project 'Beter benutten van kennis uit onderzoek en onderwijspraktijk' zie: www.kohnstammstituut.nl/kennisbenutting
- Eindrapport: Schenke, W., P. van Schaik, I. Heemskerk, & M. Boogaard (2019). *Beter benutten van kennis uit onderzoek en onderwijspraktijk. Kansrijke aanpakken voor docentgroepen*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
- Wil je een afspraak maken voor een nader advies of een onderzoek op dit thema, kun je terecht bij Kohnstamm-onderzoeker Wouter Schenke: wschenke@kohnstamm.uva.nl.

Hoe deel je nieuwe kennis en inzichten met collega's?

Oók voor kennisverspreiding zijn begeleiding en expertise nodig, plus een open schoolcultuur en goede samenwerking met de schoolleiding. Daarnaast vraagt kennisverspreiding om coördinatie en om het toegankelijk maken van de opbrengsten uit de kennisnetwerken. De ervaringen in het project *Beter benutten van kennis uit onderzoek en onderwijspraktijk* leiden tot belangrijke aandachtspunten voor succesvolle kennisverspreiding:

Creëer relevantie en betrokkenheid bij collega's

- Sta tijdig stil bij de vraag: **voor wie** is deze kennis of ons product van belang?
- **Betrek collega's** bij de keuze van een onderzoeks- of ontwikkelthema. Zo hebben zij invloed op de relevantie ervan voor hun eigen praktijk.
- Biedt collega's de kans om **mee te doen** in de dataverzameling of bij het uitproberen van conceptversies van de ontwikkelde onderwijsmaterialen.
- Ruim tijd in voor **gesprekken** met collega's over vragen als: Wat kun je met dit onderzoek? Wat betekent dit onderwijsontwerp voor je eigen lessen? Waar is behoefte aan?

Informeel en presenteer, ook tussentijds

- Maak al meteen bij de start **concrete afspraken** met elkaar en met de schoolleiding over waar, wanneer en hoe nieuwe (les)ontwerpen of onderzoeksresultaten met collega's zullen worden gedeeld.
- **Informeel** collega's regelmatig over de vorderingen. Dat kan tijdens formele overlegmomenten, als vast agendapunt, maar ook in informele gesprekken of via een 'lunch-pitch'.
- Plaats af en toe korte **berichtjes** in de nieuwsbrief, op de teamsite of schoolwebsite.
- Verzorg een **workshop** of presentatie tijdens een studiedag of organiseer een jaarlijkse 'onderzoeks- en ontwikkelmarkt' voor alle collega's in school waar ook leraren-in-opleiding, of leraren die een masteropleiding of promotieonderzoek hun resultaten presenteren.
- Publiceer in een **vaktijdschrift** – zoals Didactief – of in een wetenschappelijk tijdschrift.
- **Presenteer** het uitgevoerde project tijdens een landelijke onderwijsconferentie.

KOHNSTAMM INSTITUUT

Bezoekadres

Roetersstraat 31
1018 WB Amsterdam

Postadres

Postbus 94208
1090 GE Amsterdam

Contact

secr@kohnstamm.uva.nl
020 525 12 26

---

kohnstamminstituut.nl